

הנה התבאר לך סבת הגלות על דעת רז"ל והוא הנכון, ומדבריהם אל תזוז כי מוצאיהם מצא חיים שהם ידעו ועמדו על דברי תורה בחכמתם ובאמונתם. אבל שנאמר דברים אשר אין להם יסוד, כי מכירת יוסף הסבה לעונש שיעבוד מצרימה, דבר זה לא יתכן כמו שאמרנו למעלה, כי אדרבה ירידת מצרים הוא הגורם למכירה. ולפיכך רמז יוסף דבר המכירה ליעקב אביו, שלא יעניש את בניו על שמכרוהו שהיא גזירה מן השמים כדי שירדו מצרים. והיינו דכתיב (בראשית מ"ה) ולאביו שלח כזאת עשרה חמורים נושאים מטוב מצרימה ועשר אתונות נושאות בר ולחם ומזון לאביו וגו', ומדכתיב ולאביו שלח כזאת ופירושו כמנין הזה, משמע דמדקדק הכתוב על המנין הזה, ומ"ש מנין עשרה ממנין אחר, ואם לא שהיה הכתוב מדקדק על המנין, הוי למכתב ולאביו שלח עשרה חמורים וגו', למה הוצרך למכתב כזאת אלא בא לומר כי החשבון הזה דווקא שלח וקשיא מאי טעם לחשבון הזה. רק שהיה מכוון יוסף להראות לאביו, שהשבטים אשר מכרו אותו, לא היו למכירתו רק כמו החמור שהוא נושא משא ואינו יודע תכלית משא הזה שהוא נושא, כך השבטים היו פועלים המכירה הזאת ולא היו יודעים מה הם עושים, כי לא היו עושים רק מה שגזר עליהם הקב"ה, כמו החמור הזה שנושא משא ששם עליו האדם שהוא אדון לו והוא פועל ואינו יודע תכלית פעולתו, כך היה גזר מן הקב"ה שירדו מצרים ועל ידי המכירה ירדו מצרים, נמצא שהיו פועלים ולא ידעו מה הם עושים כי לא ידעו שהיו גומרים הירידה, ואף על גב שהם היו מכוונים למכור אותו בשביל שנאתו, מכל מקום עיקר הפעל הזה, שירד יעקב למצרים כמו שיתבאר, ולפיכך שלח עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים, רמז כי על ידי השבטים שהיו חמורים בענין המכירה שעשו ולא ידעו מה עשו, והיו נושאים טוב מצרים, שהיו מנצלים את מצרים דכתיב (שמות י"ד) וינצלו את מצרים וכן הוא אומר לפני זה (בראשית ל"ה) כי טוב ארץ מצרים לכם הוא ונתנבא שעתידי

לעשות אותה כמצולה שאין בה דגים. ולפיכך היו עשרה חמורים נושאים מטוב מצרים ועשר אתונות וגו', פירוש עוד היה סבה שמכרו את יוסף מפני שיהא דבר זה סבה שיתפרנסו בימי הרעב, וכן אמר (שם) ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלקים לפניכם כי זה שנתים הרעב. ולפיכך היו עשר אתונות וגו', כי הנקבה היא חמרית בודאי, וכאשר רמז על הפרנסה והמזון שהוא חמרי להחיות את הגוף, שלח עשר אתונות נושאות צדה ומזון לדרך, שהכוונה בזה, כי המכירה גם כן היתה מאת ה' לפרנס את ישראל ובניו. כי המכירה של יוסף בשביל שתי סבות הללו, האחת מפני שבעתיד ינצלו מצרים וכזה שייך כל טוב מצרים, ועוד סבה שנית לפרנס אותם כמו שמבואר בכתוב:

ובמדרש רבות (ב"ר ס' צ"ד) כל טוב מצרים ששלח לו גריסים של פול, נראה שהפול טוחנין אותו ברחיים של גרוסות, שכאשר גורסין אותו ברחיים עושה הרבה מאד, לכך נקרא גריסין שגורסין ומשברין אותו לחלקים הרבה, וכל עוד שמשברין אותו נעשה לחלקים הרבה, כך היו ישראל בזמן שהיו משעבדים בהם בעבודה המשכרת את גופם, על ידי זה היו פרים ורבים, כדכתיב (שמות א') כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וכל זה היו גורמים השבטים בלי ידיעתם, לכך יקראו כמו החמורים שנושאים דבר ואינם יודעים דבר, כך עשרה שבטים היו פועלים ולא היו יודעים מה היו פועלים, ואף על גב דמפרש שם ששלח לו גריסין של פול שהן על עקת נפש, ר"ל שיעקב היה כל ימיו בצרה וגריסין של פול טובים לזה, בודאי היה בזה נגלה ונסתר, הנגלה כמשמעו, והנסתר רמז לו בחשבון החמורים, ועוד יש במדרש (שם) ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, גם זה רמז הגזירה הישנה שגזר עליהם מימים קדמונים לאברהם על ירידת מצרים שישתו כוס זה, והיה מרמז לו בנסתר ג"כ הנגלה כמשמעו והנגלה בחשבון החמורים, ולקמן יתבאר אצל ארבע כוסות כי היין מורה

על הגזירה מן השמים כמו שיתבאר לקמן בעזרת השם. וי"ן יש"ן עולה במספרו ת"ל, הוא מספר מה שישבו ישראל במצרים כדכתיב (שמות י"ב) ומושב בני ישראל במצרים ארבע

מאות ושלושים, כל זה מלמד לך כי ירידתם למצרים היתה הסבה למכירת יוסף, לא שתהא המכירה סבה לירידת מצרים וכמו שיתבאר בפרק שאחר זה:

פרק אחד עשר

אחר שגזר הגזירה על זרעו של אברהם, ראינו ההשגחה הגדולה להוריד את זרעו של אברהם למצרים. שלא האמר כי היה הגלות של ישראל במצרים במקרה רק הכל בהשגחה נפלאה, ובמדרש רבות (בראשית רבה ס' ס"ו) רבי ברכיה אמר בשם רבי יודא בר סימון משל לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת מה עשו לה משכו את בנה לפניו והיתה מהלכת אחריו על כרחו שלא בטובתה כך ראוי היה יעקב לרדת מצרים בשלשלאות של ברזל ובקולרין אמר הקב"ה בני בכורי הוא ואני נוהג בו מנהג בזיון ואם ליתן בלבו של כרעה איני מורידו בפומבי אלא הריני מושך את בנו לפניו והוא ירד אחריו על כרחו שלא בטובתו והוריד את השכינה למצרים עמו, אמר רבי פנחס בשם רבי סימון מנין לך שירדה השכינה עמו מדכתיב ויהי ה' את יוסף וגו', בארו בזה גדול ההשגחה אשר עשה הש"י להוריד יעקב ובניו למצרים, ומפני זה אמר משל לפרה, ר"ל כי היה ראוי שהיה יורד יעקב למצרים בדבר קטן שיהיה סבה קטנה שילך אל מצרים, והיינו שיראה יעקב שטוב לו שם בשביל הרעב כמו שירד אברהם ושם ימצא בנו, אלא מפני שבסוף יהיה להם שיעבוד במצרים, ואף שלא ידעו הם הדבר, מזלם ידע והמזל אין מניחו ללכת שם כמו שאמרו חכמים בפרק קמא דמגילה (דף ג' ע"א) אע"ג דאיהו לא ידע מזל שלו ידע, ולפיכך סבה קטנה לא היה פועל דבר זה, אלא צריך שיהיה סבה גדולה שעל ידו יבא למצרים, ולפיכך הביא משל לפרה שאינה רוצה להיות נכנס למקולין

למקום שחיטתה מפני הרע שיבא לה שם, לפיכך מושכין בנה לפניו והיא נכנסת, וכן כאשר ירד יוסף למצרים לא היה רואה שום דבר מפני בנו וירד אחריו, ואמר מאחר שהיתה גזירה מן הקב"ה שירד מצרימה, היה ראוי להיות הגזירה יוצאת לפעל בכח גדול ובמדת הדין ובהכרח, מאחר שהיתה הגזירה שירד מצרימה אלא בשביל הצדיק עשה שלא יהיה לו בזיון, וקאמר מה שלא היה יעקב יורד על שיתן בלב פרעה שישלח אחריו לטובתו וכיוצא בזה, שאם כן לא היה הדבר מפורסם שהגזירה היא מן הש"י, פירוש וראוי שתהא גזירת הש"י מפורסמת לכל כי הוא גזר ומקיים, ואם פרעה שלח אחריו לבא אליו לטובתו לא היה מפורסם שהוא יתברך מקיים הגזירה, עכשיו שעל ידי יוסף שהיה חי הורד שהיה זה פלא, היה מפורסם הדבר ונדע כי הוא יתברך קיים גזירתו, ודוקא יוסף מבין שאר אחיו, כי ראוי היה שיהיה יוסף מלך מושל על מצרים, כי מצרים נקראים חמור כדכתיב (יחזקאל כ"ג) אשר בשר חמורים בשרם והיו שטופי זמה, כדכתיב בפרשת עריות (ויקרא י"ח) כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו, ולא היה בעולם מקום שהיו שטופי זמה כמו ארץ מצרים, ויוסף היה קדוש ונבדל מן העריות כאשר תראה ממעשה פוטיפר, ובשביל כך לא היה נעשה יוסף מלך אלא על ידי מעשה של אשת פוטיפר, כך יראה, וידוע כי הפרוץ בעריות הוא ממעשה החומר כאשר התבאר, והנבדל הקדוש מן העריות הוא קדוש מן פחיתות החומר המגונה הזה, והוא בודאי

אומר חמש מדינים מכרו אותו לדמוסיא של מדינה ע"כ. ביארו בזה, כי לא היה ראוי שיהיה יוסף יוצא מחזקתו הראשונה אשר היה בארץ כנען בחשיבות היותר גדול מאוד, ועכשיו לעבד נמכר יוסף, אלא שהיה על ידי אמצעים מוכנים לזה, וזה כי ישמעאל הוא שקרוב קצת אל בני יעקב שהם גם כן זרע אברהם, הנה יצא מרשות בני יעקב קצת על ידי אמצעי מוכן, ומן ישמעאלים לסוחרים, והסוחרים גם כן ישמעאלים הם, שמצינו פעמים הרבה בישמעאלים שהם סוחרים, שבכל מקום שאמר בתלמוד שהוא טייעא ר"ל סוחר ישמעאל, והנה זה יציאה יותר מרשות בני יעקב, מפני כי הסוחר דרכו למכור לאחר והנה יצא מרשות בני יעקב לרשות אחר, ואחר כך יצא מן הסוחרים אל מדינים, והנה יצא על ידי סוחרים מידם של ישמעאלים מתרחק יותר מבני יעקב, ודוקא למדינים כי מדינים גם כן מזרע הגר המצרית על דעת רז"ל (בראשית רבה פ' ס"א) ויקח אשה ושמה קטורה והיא הגר וכתוב ותלד את מדין, והנה גם כן הם זרע אברהם, אלא שאינם כל כך קרובים אל אברהם כמו ישמעאל, שכן בקבורתם כתיב (בראשית כ"ה) ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו, והיה בישמעאל דבר מה בחשיבות ובגדולה, שהיה דומה לאברהם ולזרע אברהם והכתוב מיחס את תולדותיו, ולפיכך מן ישמעאל יצא אל מדין, וממדין יצא אל מצרים, והיו כאן ארבע שטרות שהיו לו ד' רשויות עד שבא למצרים, ורב הונא שאמר חמש, דעתו כי אין ראוי להיות מושל עליו מצרים מיד, כי ישמעאלים היו הרבה, וכן סוחרים היו הרבה וכן מדינים היו הרבה, וידוע כי כאשר אדם אחד משועבד להרבה, אין זה כמו אילו היה משועבד לאחד, שזה יותר שיעבוד כי עבד שהוא לרבים אינו עבד גמור, שאין נקרא עבדות רק המשועבד לאחד והוא עושה צרכו, אבל לרבים הוא עושה צרכי רבים ואין זה עבדות, כי אף חשוב הוא עושה צרכי רבים לפעמים, ולפיכך אמר כי מכרו אותו אל דמוסיא של מדינה, והוא ממונה על המדינה עוסק בצרכי המדינה, וקנה את יוסף ויש לו כת רבים במה שהוא ממונה על רבים.

דומה לצורה שאין בה מן ענין החומר, ודבר זה כבר התבאר למעלה באריכות, וכבר ידוע כי הצורה הפועל והמולך, והחומר משועבד תחת הצורה לכך היה יוסף מושל על מצרים שהוא היה הקדוש והנבדל מפחיתות החומר, ואולם יש להקשות למה היה צריך שיהיה יוסף במצרים זמן הרבה, ולמה לא הורד באותה שנה ויחלום פרעה מיד, ואין זה קושיא, כי כבר ידוע כי הצורה בעת שנולד הנער יותר גובר החומר, עד שלא נראה שלימות הצורה בתינוק ותמיד הולך אחר מעשה נערותו, ואדרבה הצורה היא בטילה אצל החומר ומשועבד תחתיו עד שיגדל הנער ואז גובר הצורה על החומר ומולך עליו, הפך מתחלה אשר היה החומר מלך וברשותו נתן הצורה, לכך מתחלה היה יוסף עבד למצרים בעת נערותו, עד שהיה בן שלשים ואז נהפך הדבר להיות יוסף מולך עליהם, שהדבר הזה לפי המציאות הוא שיהיה יוסף מושל עליהם בסוף, כאשר תדע מעלת יוסף שהוא כמו צורה אל החומר הגובר בסוף, וכן ישראל היו כך, בתחלה היו ישראל במצרים קודם שלימותם, והיה החומר הם המצרים מושל עליהם כאשר אמרנו לך פעמים הרבה, ואחר שהיו בשלימות היו יוצאים אל החירות להיות מושלים עליהם, כאשר ראוי לפי המציאות וסדר הנמצא, ולפיכך היה יוסף עבד מתחלה, עד אחר כך היה יוצא לחירות לגמרי, ובוה היה ליוסף דמיון אל כלל ישראל, וזה הדבר ברור כי נקראו כל ישראל על שם יוסף, כי יש דמיון ליוסף אל כלל ישראל, ולפיכך אשר אירע לכלל ישראל אירע ליוסף, כי יוסף תחלה עבד למצרים ואחר כך מלך עליהם, וכן ישראל והיה ירידה ליוסף מיוחדת וירידה לישראל מיוחדת ודבר זה מובן.

ותדע עוד גודל ההשגחה הנפלאה בענין הירידה הזאת של יוסף, כאשר היה נמכר יוסף להביא אותו לענין העבדות, אמרו בבראשית רבה (פ' ס"ד) והמדינים מכרו אותו כמה אוניות נכתבו עליו רבי יודן אומר ארבע אחיו לישמעאלים וישמעאלים לסוחרים וסוחרים למדינים ומדינים מכרו אותו למצרים, רבי הונא

מכל מקום דומה קצת ליחיד, ואחר כך מכר אותו אל פוטיפר היחיד, ולפיכך יצא מיד המדינים אל הפקיד הממונה על המדינה, ובמדריגות אלו היה יוצא יוסף מרשות יעקב להיות משעבדים בו המצרים אשר הם נמשלים כחומר אל יוסף שזה עיקר הצורה של בני יעקב, כל זה רמזו חכמים ז"ל במדרש שלהן אשר ידעי פירוש התורה, ויש באלו ארבע אוניות עוד דברים מופלאים בחכמה ואין להאריך כי הם דברים נסתרים, אבל פירוש דבריהם שיוסף היה יוצא מרשות יעקב על יד אמצעים מוכנים לזה:

וכאשר

תתבונן על גודל השגחה עוד בירידתם למצרים, אין לאחר ולא להקדים ביאתו, כי עם ביאתו למצרים היו ע' נפש, כי יוכבד נולדה בין החומות, שכבר אמרנו לך כי לא היה ראוי השעבוד והירידה למצרים רק עד שהיו שבעים נפש, כי ישראל משתתפים לאומות במספר הנה שהוא שבעים, רק כי האומות הם שבעים אומות ובבני יעקב היו שבעים פרטים

בלבד, והטעם ידוע למבינים, כי האומות יש בהם הרבוי ולפיכך מספרם שבעים אומות, שכל אומה יש בה רבוי, וישראל אומה יחידית פרטית ולפיכך היה מספר שלהם רק שבעים פרטים, וזהו מעלת ישראל שהיא אומה יחידית, וכאשר היו שבעים נפש, שהיה נמצא המספר הזה שבו נשתתפו ישראל והאומות שהוא מספר שבעים, אז היה התגברות מצרים על ישראל, ולפיכך באותה שעה שבאו מצרימה והתחיל השיעבוד היו שבעים נפש לא קודם ולא אחר כך, אלא שהקדים לבא יוסף לשם והוא לטעם אשר אמרנו, שכמו שהיו ישראל משועבדים במצרים, מפני שישראל הם כמו הצורה ומצרים הם החומר, וכך יש ליוסף קדימה יותר, מצד שהיה קדוש נבדל מן העריות לכך הקדים לבא לשם, שהיה ליוסף קדימה בענין זה על השבטים ומצד אותה קדימה הקדים לבא, וכמו שנעשה ליוסף, תחלה היה עבד ואחר כך יצא להיות מלך וכן לישראל:

פרק שנים עשר

כבר הודעתך שלא היה השיעבוד הגמור לישראל כאשר יעקב עדיין קיים, כי כל זמן שהיה יעקב קיים, לא היה אפשר למצרים להיותם גוברים עליו מפני מדריגת יעקב, והוא היה מצרף אליו שבעים נפש שהם יוצאי ירכו, ולפיכך נסתמה פרשת ויחי להגיד כיון שמת יעקב נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מן השיעבוד, ואין הפירוש שלגמרי התחיל השיעבוד אחר שמת יעקב שהרי אמרו (עי' רש"י וארא) למה נמנו שנותיו של לוי להודיע כל זמן שאחד מן השבטים קיים לא היו משועבדים, אלא פירוש הדבר, שכאשר מת יעקב היה שעבוד על ישראל, ולא היה השעבוד בקביעות עד שמת לוי אז היה השעבוד בקביעות, מ"מ לא היה וימררו את חייהם עד שנולדה מרים, ואז התחיל וימררו את

חייהם וכל זמן שהיה הדור הראשון של שבעים נפש קיים לא היו פרים ורבים, כי אלו שבעים היו נמנים מוגבלים בשעור ובמספר שהוא שבעים נפש, והאחרים שלא היו במספר שבעים נפש בטלים אצל שבעים נפש, וכאשר כתיב (שמות א') וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, אז הבנים שלא היו נמנים ולא עלו במספר היו פרים ורבים מאוד שלא היה שיעבוד להם מצד עצמם, כי הדבר שאינו שלם ואינו בפעל הולך ומשתוקק לצאת אל הפעל, וכאשר היו ישראל שבעים נפש שזה מספר מוגדר שלם והיו נמנים לא היו פרים ורבים, רק כאשר מתו שבעים נפש ואז לא היו מן אותם שהיו מוגדרים ולא היה להם שלימות, היו מתנועעין מאוד לצאת אל הפעל, שכבר התבאר כי שלימות ישראל הוא ששים רבוא וכל